

Декември
2014, бр.10

Списание
за еврейска
история,
изкуство,
култура

ISSN 1313-8200

Издание на Организацията
на евреите в България
„ШАЛОМ“

LA ESTREYA

שִׁיר הַנְּשִׁירִים אֲשֶׁר לְשִׁלְמֹה:

שִׁיר הַנְּשִׁירִים אֲשֶׁר לְשִׁלְמֹה:
שָׁקֵנִי מִנְּשִׁיקוֹת פִּיהוּ כִּי טוֹבִים הָרִיךְ מִיַּיִן:
לְרִיחַ שְׁמֵנֶיךָ טוֹבִים שְׁמֵן תּוֹרַק שְׁמֶךָ עַל-כֵּן
מִשְׁכְּנִי אַחֲרֶיךָ נְרוּצָה הֵבִיאֵנִי הַמֶּלֶךְ חֲדָרְנוּ
שְׁחֹרָה אֲנִי וְנְאוּה בְּנוֹת יְרוּשָׁלַם כֹּאֵה לִי קָה
אֶל-תְּרֹאוֹנִי שְׁאֲנִי שְׁחַרְחַרְתָּ שְׁשִׁזְפַתְנִי הַשֶּׁמֶשׁ
הַגִּידָה לִי שְׁאֵהְבָה נִפְשִׁי אִיכָה תִרְעָה אִיכָה
אִם-לֹא תִדְעִי לָךְ הִיפָה בְּנָשִׁים צֵאִי-לָךְ בְּעַ
לְסַסְתִּי בְּרַכְבִּי פִרְעָה דְּמִיתֶיךָ רַעִיתִי:

LA ESTREYA

СЪДЪРЖАНИЕ

От редактора.....2

текст: Михайлина Павлова

Житетски цикъл. Брит мила.....4

текст: Димитър Иванов – Мики

Романьотите в ромейския свят.....11

текст: доц. г-р Веселина Вачкова

Иврит – прекрасното творение.....24

текст: проф. Мони Алмалех

**Съдби и морска пяна, или историята на
бургаските евреи и тяхното спасяване...38**

текст: Алберта Алкалаї

**Тикун олам (Да поправим света)
(Американ Джойнт – стремеж към досто-
ен живот и стабилност).....54**

текст: Юлия Данголова

**Марко Бехар. Драмата на един голям тво-
рец.....68**

текст: проф. Иван Маразов

снимки: личен архив, Симон Варсано

**Андрей Даниел, Ивайло Мирчев и Греди
Асса – трима изтъкнати и изявени живо-
писци.....80**

текст: проф. Чавдар Попов

За буквите и Сътворението.....90

адаптация: Долорес Мешулам

Библиография La Estreya 2009 – 2014 г.....94

Рубрики

Юдаизъм, История, Култура,
Памет, Еврейски организации,
Годишнина, Изкуство, Мъррини,
Приложение.

Автори в броя

Проф. Иван Маразов
Проф. Чавдар Попов
Проф. Мони Алмалех
Доц. г-р Веселина Вачкова
Юлия Данголова
Димитър Иванов – Мики
Алберта Алкалаї
Долорес Мешулам

На корицата: Песен на песните Соломоно-
ви, глава първа.

Художник на корицата: © Ваня Котарова

Редакцияният екип на списание La Estreya изказва благодарност на Жана и Таня Бехар, които предоставиха безвъзмездно да използваме живописни картини на Марко Бехар като илюстративен материал.

ИВРИТ прекрасното творение

Текст: проф. Мони Амалех

Възстановяването на иврит като говорим език е уникален случай в световната културна и езикова история. Погрешно е да мислим за библейския и за съвременния иврит като за два различни езика, така както са различни старобългарски и български, латински и италиански, старогръцки и новогръцки. Това е така, защото структурата на съвременния иврит е напълно аналогична на структурата на библейския иврит. Наистина, има новосъздадени гуми за явления, които не съществуват в библейските времена, напр. *електричество, самолет, летище, влак, кола, ядрено оръжие* и много други.

Възстановяването на иврит като говорим език започва през XIX в. с раждането и развитието на ционизма. До средата на XX в. Старият завет и Талмудът (Йерусалимски – на иврит, Вавилонски – на арамейски) са основните съкровищници, от които се черпят нови значения. След 1948 г. на бял свят се появява не само държавата Израел, но и находките от Кумран (иврит, арамейски, самаритянски) и от Наг Хамади в Египет (арамейски). Кумранските ръкописи промениха отношението на света към текста на Стария завет. Те донесоха на човечеството доказателство, че каквото днес четем като текст на Стария завет същото е четено и преписвано 250 години пр.н.е. Допреди Кумран най-старият препис на Стария завет е от VIII век.

Новите археологически находки продължават да обогатяват съвременния иврит с езиково богатство. Находките се изследват ца-

телно с различни научни методи – радиометрично датирание, палеография, исторически сведения от Библията, данни от надписи на съседни на еврейските племена култури, държави и народи. Например, стелата на моавитския цар Меша (библ. Меса – 4 Царе 3:4) от IX в. пр.н.е. удостоверява, че през IX в. пр.н.е. моавски и иврит се съотнасят като диалекти на един език, и че двата народа пишат на една и съща азбука (протосемитската), както и че моавците с въстание и битки добиват независимост от Юдейското царство след смъртта на цар Ахав, че се споменава цар Давид. В рег 31 на стелата е написан терминът „живееше в гома на Давид“. Ангре Лемер предлага нов прочит на термина, който показва, че „домът на Давид“ вече е събирателно име сто години след царуването на Давид – „и домът на Давид живееше в Хоронен“ (Лемер 1994). А терминът „царят на Израел“ се наблюдава на три места в надписа. Амонското царство по принцип е разположено на територията на днешна Йордания, но в битките за власт и богатство войските на двете цар-

Силоамският надпис, VIII в. пр. н.е.

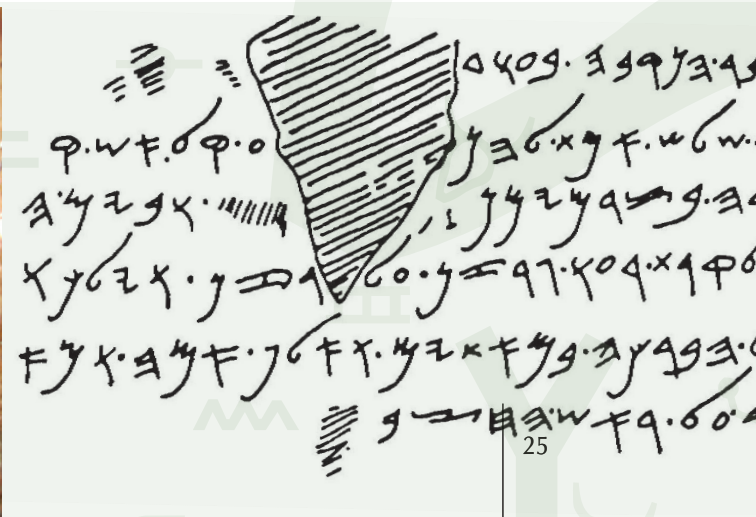
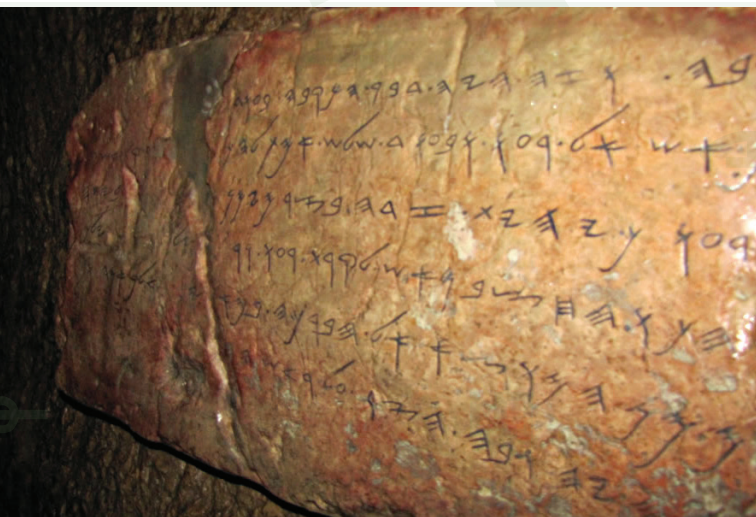
ства често преминават река Йордан... Според 4 Царе:3 трима царе – на Израел, Юда и Егом – се свързват срещу моавския цар Меса. Всичко това става по време на пророк Елисей. За това как пророк Илия избира Елисей за свой наследник виж в Алмалех 2006а: 114–120.

Артефактите от древността са важни по няколко основни причини – 1. Установяването на историята на иврит и на азбуките; 2. Иврит е неразривно свързан с монотеизма като вяра и

религия; 3. Декодирането на библейските данни като реални исторически факти; 4. Фиксиране на историята на еврейския народ с археологически доказателства.

Силоамският надпис от VIII в. пр.н.е. – времето на цар Езекия – е на иврит. Д-р Екатерина Дамянова много точно описва историческата стойност на Силоамския надпис. Той дава безценна информация и за азбуката, с която се пише иврит в Йерусалим през VIII в. пр.н.е. – протосемитската.

В подготовката на отбранителните действия на юдейския цар Езекия (715-687) пред асирийската опасност Гионският извор и водопроводната система към него, разположени извън очертаванията на Йерусалим, се оказват недостатъчно защитени. За целта водата от извора е отведена до водоема в Централната долина вътре в крепостните стени на разрастналия се град, а достъпът до вода извън града е блокиран чрез насипи (4 Царства 20:20; 2 Летописи 32:30). Принципът, който използва Езекия при подсибяването на града с вода, е прокопането на тунел за отвеждане на водата от намиращ се извън стените на града извор до югозападния склон на града (срв. Сирах 48:19). Езекия спира водите на потока Гион, за да подсибурги града с вода. Тунелът е с обща дължина 533 м (по пряка линия 332 м). Средната му широчина е 60 см, а на места само 50 см, със среден наклон 6 %. Височината и посоката на тунела многократно е коригирана. Средно тя е 1,8 м. Тунелът е преоткрит от археолозите през 19 век, а през 1880 г. на около шест метра навътре от южния му край към водоема, е открит надпис, известен в научната традиция като „Силоамски надпис“. В открития в тунела на Езекия скален надпис в 6 строфи се разказва за построяването на съоръжението. От надписа, който е един от най-дългите запазени юдейски текстове сред епиграфските паметници, става ясно, че прокопането на тунела започва от двата края, а работниците се срещат някъде по средата. В текста се споменава, че прокопанятият тунел е с обща дължина от 1200 лакти. (Дамянова 2013)

Нагписът от Тел Дан, открит при разкопки в Йерусалим, е на арамейски език. Находката е датирана от средата на IX век. Събитието е отразено в Стария завет, 4 Царе 8:7–15; 9:24–29; 2 Летописи 22:5. Нагписът означи- менува (арамейския „сирийския“) граматичните събития – цар Азаел превзема Тел Дан, убива в битка царете на двете еврейски царства, Юдея (Охозия) и Израил (Йеровоам). Паметникът нарича царя от Дамаск Азаил. Същото име, Азаил, се използва в библейския текст за сина на царя от Дамаск. Азаил отива при пророк Елисеу да се допита за здравето на баща си. След смъртта на бащата Азаил се възкачва на трона и след това Библията го нарича Ииуй. Голямата значи- мост на паметника – не само се потвърждава от историческата автентичност на библейския текст за цялата колизия, но в текста се използва и терминът „домът на Давид“. Така паметник от средата на IX в. пр.н.е. потвърждава значи- мостта на Давид като мозък цар и основател на династия, която освен символичното значение в Библията, е документирана в декларация на царя от Дамаск. Най-интересното е, че Азаил/ Ииуй е цар, който е монотеист. Той унищожава не само семейството и близките на царете на северното царство, но и всички жреци на Ваал. Дори Елисеу плаче при първата среща с Азаил, защото провижда колко много синове на Яков ще избие царят от Дамаск в името на монотеизма. И тъкмо документ от този цар бе намерен при разкопки в дома на Давид в Йерусалим през 1994 година! Смята се, че Азаил/Ииуй превзема град Тел Дан около 840 г. пр.н.е.

„Сребърните свитъци“ е груг ценен паметник за езика иврит от 600 г. пр.н.е. „Сре- бърните свитъци“ са два малки амулета, които са особено ценни, защото съдържат най-старите намерени цитати от Стария завет, в които е изписано четирибуквието, името на Бог. По- вечето учени са предпазливи, когато на базата

на тази находка се правят изводи, че Петокни- жие то е съществувало в пълния си вид през 600 г. пр. н.е. Очевидно е, че трябва да се случи нов Кумран с цялата книга Битие, за да преклонят глава невярващите...

Израелските институции са изключи- телно внимателни в обявяването на една находка за автентична, защото винаги и навсякъде има фалшификатори.

Днес в държавата Израел се шегуват (но често това е самата истина), че децата гово- рят и пишат по-добре иврит от родителите си, които са дошли като емигранти в Ерец Израел.

Възстановяването на иврит като език за ежедневните нужди на етноса, държавата и икономическите отношения не е лесно. Затова и до днес съществува Академия за езика иврит към Еврейския йерусалимски университет. Учени- те предлагат на обществото гуми за явления, които отсъстват в Стария завет и в Талмуда, а обществото ги приема или не ги приема. В първите десетилетия на държавата дейността на Академията е високо ценена и се отличава с голям процент на приемане на въведените нови гуми. Но днес, когато в живия говорим иврит, има редица социалекти¹, професионални жаргони и идиолекти² не всички предложения на Академията се приемат от населението. Понякога армейски- ят жаргон, който се мени с всеки набор, също е своеобразна Академия, която произвежда гуми в иврит. Ролята на писателите прилича малко на мястото на Академията за езика иврит – ако през XIX век писателите са сътворци на новите гуми, напр. гумата за електричество е взета от Езекил, и е предложена от писател – днес писателите нямат толкова активна роля в обо- гатяването на езика.

Ако гледаме само с гордост на процеса на възкресяването на иврит от небитието в ежедневието (в синагогите той винаги е не само жив, но и задължителен), ще сбъркаме.

В същото време мъдрецът, учен, философ, лингвист, интелектуалец и гениален ум Гершом Шолем изказва едно мнение за възстановяването на иврит, което не може да бъде отминато с лека ръка. Той пише през 1926 г. от Йерусалим до друг голям хебраист в Германия, Франц Розенцвайг. Любопитно е, че големият хуманитарист Жак Дерида

поставя ударение на мнението на Шолем:

Дерида, който в последните си години е последовател на Лурянската кабала, нарича

1. Езикова разновидност, използвана от различни социални групи.

2. Индивидуален вариант на езика, специфичен за един човек.

ПИЕЛ, една възвратна (ХИТПАЕЛ) и т.н. Вътре във всяка постройка има класификация по фонетични особености, защото звуковете в съседство си влияят. Тези фонетични погласове традицията нарича кройки (гизрот). Словообразователната структура на иврит е чисто математическо явление – при съществителните

словоизменението се прави по повече от 200 формули (мишкалим), които отново включват представки, наставки и вставки. По-подробно виж в Алмалех, 2002; 2004а; 2011.

Тази страна е вулкан, в който езикът се вари. [...] Съществува една много по-голяма опасност от арабската нация: опасност, която е необходимо следствие от ционистката инициативност. Това е „актуализацията“ на иврит. Не е ли свещеният език, с който нашите деца са отгледани, една бездна, която непременно ще се отвори някой ден? [...] Не сме ли изправени пред опасността един ден да станем свидетели как религиозната сила на този език се обръща яростно против тези, които го говорят? [...] Що се отнася до нас, ние живеем вътре в нашия език, който за повечето от нас е както един спял човек, който върви по ръба на пропаст. Но когато като награда за нас и нашите потомци ни се връща зрението, няма ли да паднем до дъното на тази пропаст? И никога не може да каже дали саможертвата на тези, които ще бъдат унищожени в това падане, ще бъде достатъчна, за да го запечата отново.

Дерида 1989, pp. 80–80

писмото „странно“. Според Шолем прозира висока интуиция на човека, направил разбираема за цял свят юдейската кабала.

В граматическата структура на иврит наистина има нещо божествено, а по-точно – математически божествено. Глаголната система няма аналог в индоевропейските езици. Коренът на думата (преобладават трибуквените корени) се огласява по 7 точно определени матрици – с представки, наставки и гласни, вставки в корена. Тези матрици за образуване на глаголи се наричат постройки (биняним). Седемте постройки имат две подпостройки. Всяка постройка има своята основна семантика, напр. две деятелни ПААЛ и

Моето мнение е, че в структурата на иврит има неща, които провокират да мислим за неговото пълно съвършенство като език медиатор между човека и Бога. Например в иврит няма истинско сегашно време на глагола – сегашното време не е с пълнозначен глагол, а със сегашно деятелно причастие. А причастията не са глаголи като части на речта, а са глаголни прилагателни имена. Всъщност на иврит ние казваме не *аз ям*, а *аз ядящ*, не *чашата е на масата*, а *чашата на масата*. Липсата на глагола *съм* в сегашно време, по мое мнение, е прилагане на заповедта „Не споменавай напразно Името Божие“, защото четирибуквеното Божие име всъщност е глаголят

съм. Подробно за този казус виж в Алмалех 2004б.

Всеки език назовава по уникален начин света и всеки народ чрез езика си прави снимка на своето мислене. В иврит гумите *земя, човек, червено, кръв, Адам* са от един корен, *Алеф-Далет-Мем*. А гумите от един корен имат нещо общо, както е *книга, книжар, книжарница...* При сътворението на света *човекът* (адам) е сътворен от женския си рог – *земя* (адама), а те са *червени* (агом) и са свързани с *кръвта* (гам). В преводите това мислене не може да се отрази, защото в индоевропейските езици, както се вижда и от българския, те нямат общ корен и не образуват мисловна цялост, фиксирана чрез общия корен. А това променя теологичната картина на Сътворението.

Знаците за гласните звукове са въведени в употреба двадесет века след Мойсей, през VII век. Липсата на букви за гласните звукове в езика също е доктрина, за която подробности има в Алмалех 2001.

Иврит съдържа много още примери на асиметрия и дисиметрия на езиковата си картина спрямо езиковите картини на индоевропейските езици. Така някои неща просто не могат да се преведат и от най-добрия и най-добронамерен преводач.

Морис Оландер (2002) документира и съдържа коментира всички мнения на най-влиятелни европейски учени от последните 350 години, които се вместили в тенденцията „изкарване на иврит от синагогите“ и изучаването му. Сред тези учени има много, които твърдят, че в Стария завет има толкова малко гуми и граматиката е твърде проста, защото това отразява бедната еврейска гушевност!!!? Както Оландер казва – това са семената, от които израстват комините на концлагерите...

Иврит е семитски език и той принадлежи на семейството на семито-хамитските езици. Терминът е заимстван от имената на

синовете на библейския Ной - Сем и Хам. Географските територии, на които се говорят семитските езици, са Азия и Африка. В това езиково семейство влизат иврит, арабски, арамейски, древноегипетски и късната му версия, коптски, староавилонски, староакадски, акадски и др.

Праотецът Авраам е роден в Ур Халдейски, разположен в днешен Ирак и дребен Шомер. Авраам цял живот обикаля Близкия изток. Прието е да се смята, че е живял в периода XX–XIX в. пр. н.е. От Библията научаваме, че Мойсей е човекът, който съхранява юдейско самосъзнание, независимо че е отгледан и отраснал в семейството на египетския фараон. Мойсей живее през XIII в. пр.н.е. Пита се как се е формирал иврит от XX до XIII в. пр.н.е. Моето мнение е, че след сключването на Завета с Господ Авраам създава иврит като свещен език, в който, от една страна има гуми от всички познати нему езици, а от друга страна – това е език, който трябва да служи не само за комуникация между хората, но е натоварен с допълнителна символика, с допълнителна знаковост, която реализира връзката на Авраам и неговите потомци с Божественото на Единия Бог. В иврит се съдържа и ежедневното, човешкото, и Божественото.

След Мойсей идва епохата на Съдиите – около 250 години. Епохата на монархията трае от X до VI в. пр.н.е.

Някои смятат, че най-старата част от Стария завет – Петокнижието – не е дело на Мойсей, а е започнала да се формира през монархическия период. Едно е ясно обаче – в Петокнижието има знаци, че именно Мойсей е взел участие в съставянето на текста на Петокнижието. Например в иврит съществуват вече две гуми за лен (ако се съди от първите глави на Битие), а Мойсей вкарва нова гума (шеш), която безспорно има египетски произход със значението лен. По това време, а и днес, същата гума, „шеш“, означава числото *шест* в иврит.

По-късно, в Талмуда (V в.), мъреците обясняват, че леньт, наричан „шеш“ е фин лен, с шест пъти пресукана нишка.

След завръщането от петдесетгодишния вавилонски плен евреите възстановяват храма и тази версия на Единия Храм се нарича Вторият храм. От този период започва писането на т.нар. арамейски шрифт, който се използва до днес. До VI в. евреите използват протосемитската азбука, която всъщност е доста различна от арамейския шрифт.

По времето на Христос евреите говорят на арамейски в своето ежедневие, а иврит остава за Храма и за синагогите, които съществуват редом до Единия храм. Синагогите са „място за срещи“, навлязло в религиозния и социалния живот на еврейството по време на заточението през VI в. пр. н.е., когато Първият храм е разрушен. Йосиф Флавий (римски историк, еврейин по рождение и по култура) свидетелства, че по това време има множество синагоги – в Кесария, в Антиохия, в Йерусалим (Йосиф Флавий). Фарисеите са религиозната деноминация, която поддържа и развива синагогите в този период поради доктриналните, социалните и личните си противоречия със садукееите, които служат в Храма.

Иврит е език, който отразява не толкова битовите и социалните нужди на един етнос, а сакралните факти на връзката ‘човек–Бог’ и ‘Бог–човек’. Това явление би могло да бъде наречено **сакрален пророчески стил** или дори **професионален жаргон на пророците**. Сакралната функция на иврит го прави неудобен за ежедневна употреба. Затова лексикалният състав на Стария завет не е лексикалният състав на езика иврит в реч, а е строго подбран и като брой, и като употреба. Математиците твърдят, че в Пето-книжието има „само 304 805 знака“ (Дроснин 2005: 44). Иврит е език, който е неудобен за ежедневни нужди и през новата ера в диаспората еврейство-

то говори на езика на местното население или измисля уникалната смес, наречена идиш. Ладино е испански език, консервиран в състоянието му от края на XV в., когато евреите са изгонени от Испания. В идиш има гуми, които имат ивритски корен и немски окончания или представки, и обратното – корен на немска дума и ивритски представки и наставки. Иврит е съхранен само за синагогата.

Езикът е най-сложната знакова система, която човечеството познава. Той се състои от членоразделни звукове (фонемни), от групи от звукове (морфемни), от гуми (градивни единици морфемите корен, представки, наставки и вставки), гумите съставят изреченията (завършена мисъл), а множеството от изречения прави текст. Думите имат форма (звуковете) и значение. Чрез думите ние назоваваме света, човешките чувства, изживявания и понятия.

Въпросът за азбуката, на която е записан иврит, е важен, защото е въпрос за развитие и присъствие на език, култура, история и религия. За всичко това съдим по запазените ръкописи.

Азбуката не е езикът иврит, тя е друга знакова система, с която се записват звуковете на езика. Тя обаче е много важна в еврейската традиция, според която светът – от камъка, през човека, Земята, Слънцето, Млечния път, до целия космос – е сътворен от 231 съчетания от по две букви от ивритската азбука. Затова еврейската култура съдържа огромно внимание и уважение към буквите, с които се записва иврит.

В съвременната физика преобладаващата хипотеза за произхода на вселената е теорията за „Големият взрив“. Според тази хипотеза цялата днешна вселена е била една малка точка с чудовищна маса, която в един момент избухва. Ражда се светлината и материята започва да се разширява, което продължава до днес. Ето какво казва „Зохар“ за сътворението на света:

В най-скритата ниша, в един тъмен пламък, вдъхновен от Ейн соф (безкрайно - едно от имената на Бога-Отец - бел. авт., М.А.) като мъгла, формираща се от неоформеното –затворена в пръстена на тази сфера, нито бяло, нито черно, нито червено, нито зелено, нито някакъв цвят въобще. Едва след като този пламък започнал да добива размер и пространство, произвел спектралните цветове. От най-вътрешния център на пламъка бликнала навън сила, от която се явили цветовете и бликнало над всичко наоколо, скрито в мистериозната секретност на Ейн соф.

Не може да не отбележим приликата на кабалистичната медитация с хипотезата за Големия взрив, където терминът *Ейн соф* е съотносим с онази малка точка преди взрива. *Ейн соф* е името на Господ преди да започне да се саморазкрива в Сътворението и обозначава непознаваемостта на Единия Бог.

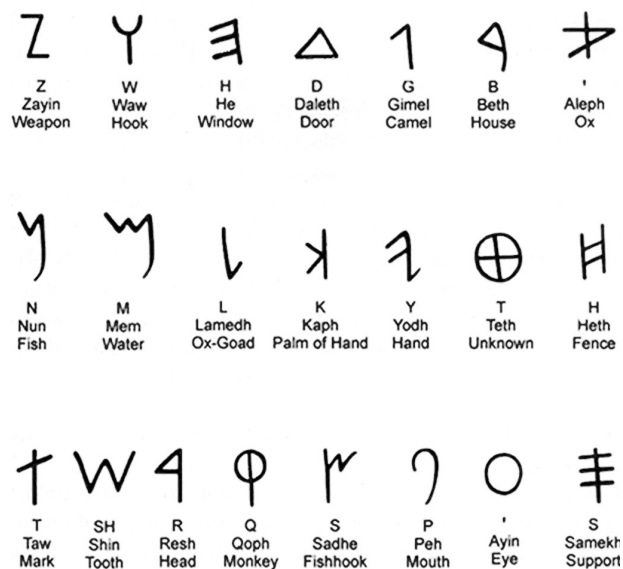
В кабалата Сътворението продължава с образуването на категорията Нищото, категорията Време, а след това се раждат десет съчини от светлина, наричани сефирот. Те са свързани с 22 канала, пак направени от светлина, които символизират идеите за 22-те букви на азбуката. От съчетанията на тези букви, които светят в подходящите цветове, се сътворява всичко материално – от камъка на Земята до галактиките. Повече за сефиротите и буквите виж в Алмалех 1999; 2006б: 26–29; 2010: 93–97.

През вековете философската кабала развива 32 системи за заместване на буквите в текста на Стария завет, особено на Петокнижието. Те са дадени подробно в книгата „Червените кодове в Стария Завет“ (Алмалех 2014). Целта на тези системи е да се разкрие скритото съдържание на Петокнижието и на Стария завет.

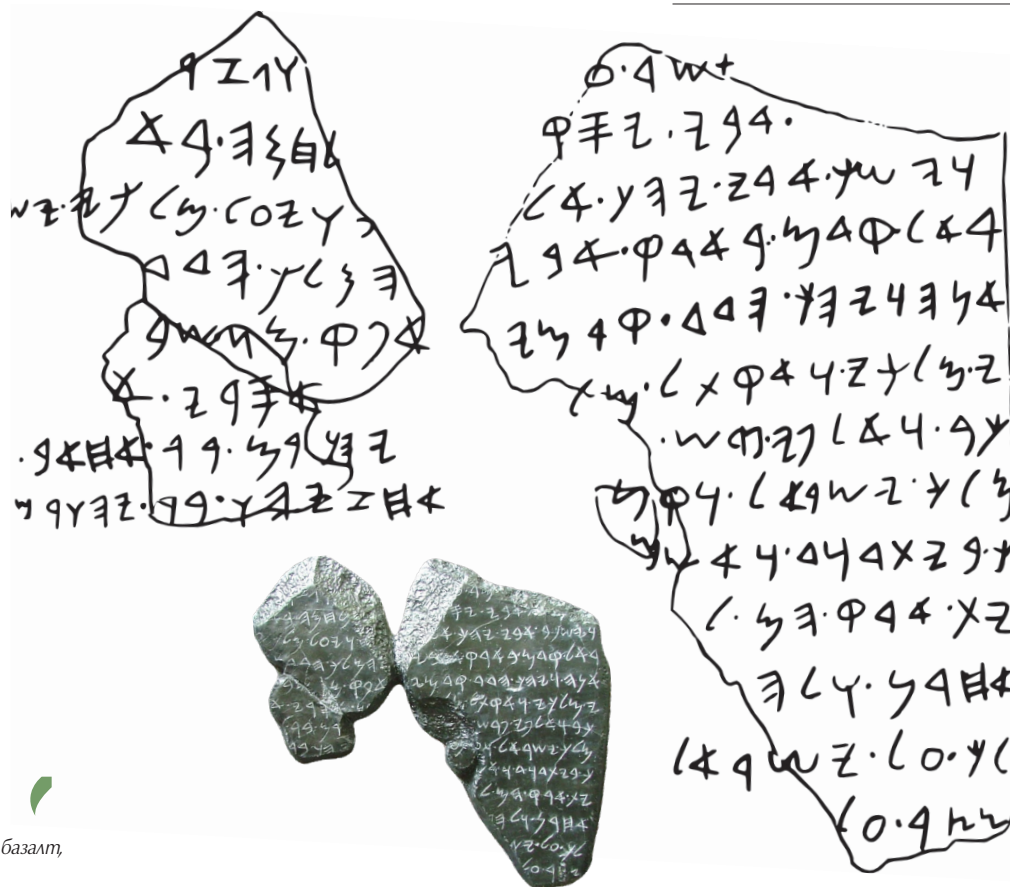
В човешката история има различни начини за съхраняване на информацията, носена от езика – чрез различни писмени системи, а днес с дигитални носители, на които пазим гуми и образи за поколенията. Древните египтяни използват пиктограми, където една рисунка е знак за цяла дума. Вавилонците използват клинописно писмо – едно клинче е знак за една сречка. И двете ци-

визации – на Нил и на Двуречието – достигат до идеята за азбучното писмо, но по доктринални причини не преминават на азбучния принцип за записване на словото.

Най-старата азбука в света се нарича протосемитска. Смята се, че е избистрена около 1100 г. пр.н.е. Еврейството я използва активно до VI в. пр.н.е., т.е. това са епохите на Мойсей, на библейските съдии и на монархията. Често наричат тази азбука финикийска, но на нея пишат народите, говорещи западносемитски езици – иврит, моавски, едомски, арамейски, ханаански, арабски.

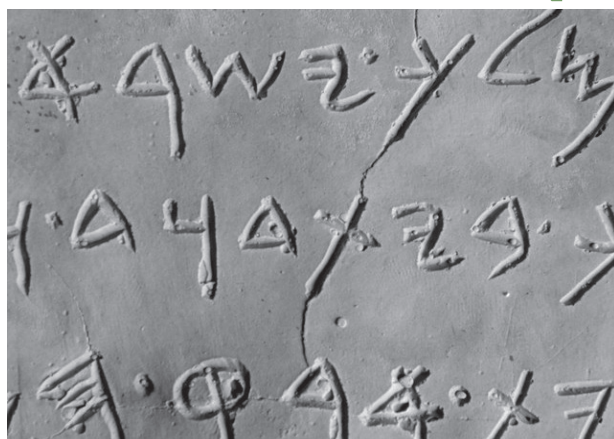

Протосемитска азбука

Тел Дан, стела от черен базалт, средата на IX в. пр. н.е.

Обработка на част от оригиналния надпис от Тел Дан.

Тази азбука е в употреба в Близкия изток до около 300 г. пр.н.е.

Тя е изместена в еврейската история от т.нар. „арамейска“ или „асирийска“ азбука. Това се случва през VI в. пр.н.е. Азбуката е донесена от оцелелите от Вавилонското заточение. Вариантът, използван тогава, се нарича „объл шрифт“, а днес се използва „квadratният шрифт“ на същата азбука.

Съществуват и опити да се реконструира междинният етап – между йероглифната писменост и азбучния принцип. Джеф Бенър е следовник на възстановяването на текста на

Петокнижието на тази най-стара азбучна версия. Според него това е „възстановяване на автентичността на текста и на неговите вибрации, излъчване“ и на небесния смисъл на буквите. Записано на протосемитската азбука, Петокнижието е наричано „Бял текст“.

Ето как изглежда тази азбука в речника на Бенър (2009), съпоставена със съвременната

Name	Modern		Ancient	
Aleph	א	silent	𐤀	ah, eh
Bevt/Veyt	בב	b, v	𐤁	b, v
Gimel	ג	g	𐤂	g
Dalet	ד	d	𐤃	d
Hey	ה	h	𐤄	h, ey
Vav	וון	v, o, u	𐤅	w, ow, uw
Zayin	ז	z	𐤆	z
Hhet	ח	hh ¹	𐤇	hh*
Thet	ט	t	𐤈	t
Yud	י	y	𐤉	y, iy
Kaph/Khaph	ךךככ	k, kh ¹	𐤊	k, kh
Lamed	ל	l	𐤋	l
Mem	םמ	m	𐤌	m
Nun	נן	n	𐤍	n
Samehh	ס	s	𐤎	s
Ayin	ע	silent	𐤏 / 𐤐	ah / gh
Pey/Phey	פפפ	p, ph	𐤑	p, ph
Tsade	צצ	ts	𐤒	ts
Quph	ק	q	𐤓	q
Resh	ר	r	𐤔	r
Shin/Sin	שש	sh, s	𐤕	sh
Tav	ת	t	𐤖	t

азбука.

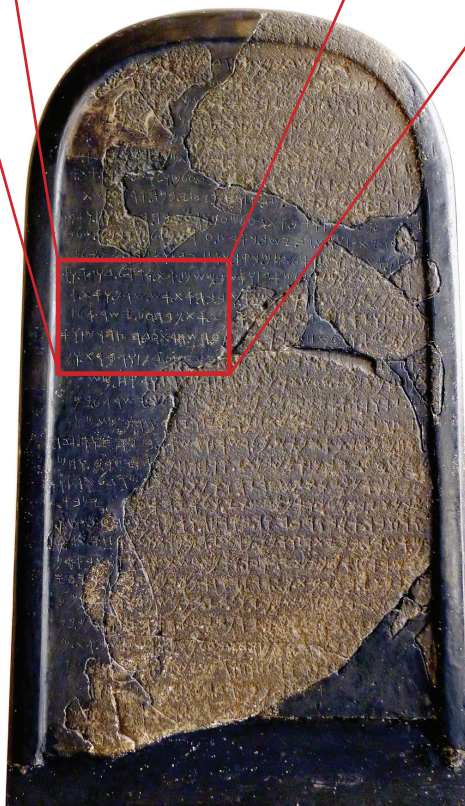
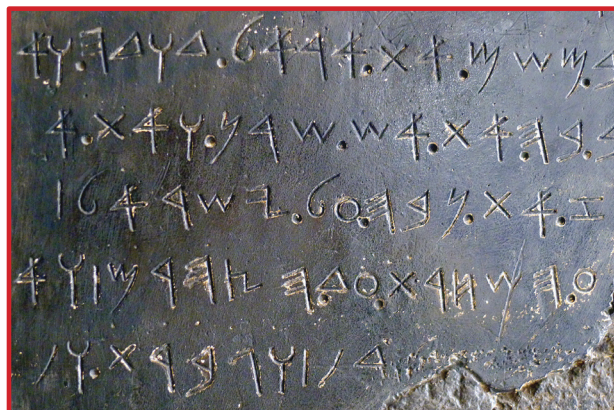
В речника гумата се изписва както със съвременната азбука, така и с най-гребната, според Бенър. Ето как изглежда една речникова статия:

הנא/𐤅𐤍 / **Превод:** съгласявам (се); **Дефиниция:** да дам одобрение, да бъда в съгласие с мнението или настроеня; споразумение за

действия или мнение, да бъде готов да отиде някъде или да направя нещо. **Стронг:** 14

Логиката на връзката с йероглифите е по линия на названието и небесното значение на буквите. Ето първите десет букви.

Стелата на цар Меша (около 840 г. пр. н.е.). Музей Лувър, Париж.

Име на буквата / пиктограмата	Пред-протосемитска буква	Звук	Пиктограма	Значение	Съвременно име на буквата	Съвременна буква	Съвременен звук
Ал		А, Е	Глава на бик	Силен, власт, водач	Алеф		Не се произнася
Бет		Б, Бх	Разпределение на помещени- ята на палатка	Семейство, дом	Бейт		Б, В
Гам		Г	Крак	Събирам, ходя	Гимел		Г
Дал		Д	Врата	Движа, обесвам, вход	Далет		Д
Хе		Х, Е	Човек с вдигнати ръце	Поглед, разкриване, дишане	Хе		(Х)
Ваф		В, О, У	Колче за палатка	Добавам, подsigурявам, зега	Ваф		В, О, У
Зан		З	Мотика, кирка	Храна, режа, храня	Зайн		З
Хетс		Х	Стена на палатка	Навън, разделям, половина	Хет		Х
Тет		Т	Кошница	Обграждам, заобикалям, съдържам, кал, тиня	Тет		Т
Йад		И,Й	Ръка, от китката до рамо- то, затворена ръка	Работа, хвърлям, преклоне- ние, култ	Юд		Й, И

„Иероглифната“ (разбирайте египетската) история на буквите не може да обясни добре приписваните значения, което личи и от самите очертания:

Алеф א (ръкописно א) от *бик* א ← א; **Бет** ב (ръкописно ב) от *къща* [байт], א ← ב; **Далет** ד (ръкописно ד) от *врата на палатка* (врата [d'el'et]), א ← ד;

<p>Ⲭ Н - Хет Ограда</p>	<p>Ⲍ Z - Зайн Оръжие</p>	<p>Ⲙ W - Вав Кука, ченгел</p>	<p>Ⲛ Н - (Х)е Прозорец</p>	<p>Ⲕ D - Далет Врата</p>	<p>Ⲗ G - Гимел Камила</p>	<p>Ⲙ B - Бет Къща</p>	<p>Ⲛ ' - Алеф Бук</p>
<p>Ⲑ ' - Айн Око</p>	<p>Ⲓ S - Самех Подкрепа</p>	<p>Ⲕ N - Нун Руба</p>	<p>Ⲗ M - Мем Вога</p>	<p>Ⲙ L - Ламег Бичи, остен</p>	<p>Ⲛ H/K- Каф Длан на ръка</p>	<p>Ⲕ Y - Юг Ръка</p>	<p>Ⲙ T - Тем Неизвестното</p>
		<p>Ⲙ T - Тав Знак</p>	<p>Ⲛ S - Шин Зъб</p>	<p>Ⲕ R - Рейш Глава</p>	<p>Ⲗ Q - Куф Маймуна</p>	<p>Ⲙ S/Tz - Цагу Въдица</p>	<p>Ⲛ P/F - Пе Уста</p>

Рейш Ⲗ (ръкописно Ⲛ) от *глава* [рош] Ⲕ←Ⲛ и пр.

С други гуми небесните значения на буквите са монотеизъм, а не политеистично мотивирана йероглифика. Същият процес протича и по отношение на всички заимствани от околните народи гуми – те се осмислят и втъкават органично в библейския иврит като монотеистичен инструмент.

Йероглификата се съхранява в прото-семитската азбука, пренесена от финикийците в Гърция.

Любопитно е, че някои от версиите категорично не отговарят на вложеното в Стария завет. Типичен пример е погрешното свързване на Хе с *прозорец*. В Алмалех 2010: 211–241 е показано, че етимологията на *прозорец* (хальон) е неизвестна. Думата се пише с *Хет*, а не с *Хе*. Единствената възможна връзка на прозорец е с *убивам някого*. Хе е свързана с договора на Авраам с Господ. Аврам става Авраам, защото към името му е добавена буквата Хе, а не А. Хе е знак за договора с Господ – един знак, не по-малко важен от обрязването, защото е обрязване не по плът, а по сърце, т.е. по поведение (*Битие 17:5*). Освен

това гумата „псалми“, „възхваля на Господ“ *те(х) илим* съдържа **кратко х**, записвано с Хе –, а ако произнесем същата гума с **некратко х** *Хет* – техилим – това би означавало „*да опорочим, да принизим Господ*“.

Във всички древни, както и в съвременните версии на азбуката, няма букви за гласните звукове (о, а, е, и, у). Буквите за гласните са въведени от древните гърци, които заимстват от финикийците протосемитската азбука, преобразуват някои от наличните букви и така се явяват алфа, омега и другите букви за гласните звукове. Толкова ли са глупави евреи, финикийци и араби, та не могат да измислят букви за гласните, както правят гърците, след като заимстват азбуката от финикийците? – Очевидно, не. Също както другите древни народи, в еврейската и арабската традиция неизползването на букви за гласните е въпрос на доктрина, която традицията спазва.

Спецификата на юдейската традиция е такава, че когато говорим за иврит, ние не можем забравяме за азбуката.

Звуковете [ж], [гж] и [ч] липсват в исконни гуми от иврит. Затова те се изписват с някои от буквите на азбуката - зайн, цаде и гимель - към които се поставя диакритичен знак – (геиреш) [+]: [гж; ж] - תב (тж); [ч] - תצ.

Езикът е грехата на мисълта и е реализация на духовната енергия на даден народ. Свещената простота на иврит е изпълнена с удивителна математика и красота. ■

Бележки

Гершом (Герхард) Шолем (1897-1982) е еврейски философ, хуманитарист, мислител, роден в Берлин. Учи в Хумболтовия университет в Берлин, също в университетите в Мюнхен и в Йена. Докторската му теза е върху кабалистичния труд „Сефер ха-Бахир“. От 1933 г. е професор в Еврейския йерусалимски университет, където преподава юдейски мистицизъм и кабала. Интересува се и активно от съвременната философия и семиотика. Революционните му идеи доказват уникалната за юдаизма особеност – кабалата е част от реалния и масовия еврейски живот и култура за разлика от другите мистицизми, които остават тайно религиозно познание за тесен кръг хора.

Жак Деридга (1930-2004) е френски философ, теоретик на литературата, роден във френски Алжир. Учи в университета в Льовен (Белгия) и в Харвард. Докторската му дисертация е посветена на философията на Хайдегер. Преподава философия и логика в Сорбоната, във Висшето училище за изследване на социалните науки в Париж и в два американски университета. Смята се за основател на деконструктивизма, занимаващ се с разбирането на текста. Разбиранията му за писмеността са странна смес от кабалистично-религиозно и философско-атеистично третиране на знаковите системи за записване на езика.

Екатерина Дамянова (1971, София), завършила Богословския факултет Историческия факултет на Софийския университет. Специализира в областта на Библейската археология в Университета в Хайделберг, Германия. Докторската ѝ дисертация е на тема „Тенденции за централизация на култа в Йерусалимския храм през втората

половина на VIII в. пр.н.е. (археологическо и екзегетическо изследване)“. От 2002 г. преподава Библейска археология, Библейска история и топография в катедрата Библейстика на Богословския факултет при Софийския университет.

Джеф Бенър не е професионален лингвист, историк археолог или библист. По професия е инженер. От 1990 г. се заема със самостоятелно изследване на Библията и разбира, че преводите не са съвсем точни. От 1997 г. е страстен изследовател на палеоивритските азбуки, а от 1999 г. стартира „Изследователски център за древен иврит“. Написва няколко книги, свързани с древен иврит, включително цялостен „Лексикон на ивритските корени и гуми“. <http://www.ancient-hebrew.org/jeffbenner/>

Използвана литература

- Алмалех, М. 1999: Цветовете на сефиротите и езикът на цветовете: Религия & Култура, No 2, 1999, С., 37–42.
 2001: Гласните в иврит (Вокализация). Философия, космология и мистично познание: Религия & Цивилизация, No 4, 2001, 56–72, Програма „Сравнително религиозно познание“ НБУ, С.
 2002: Българско-ивритски разговорник: Кратка морфология на иврит, около 3000 гуми и изрази. „КК Труд“ & ИК „Прозорец“, С. ■ 2004а; 2011: Ивритско-български речник. КК „Труд“, С. ■ 2004б: „Аз съм Онзи, който Съм“ или „Аз Съм вечно Съществуващият“?: Годишник на департамент „Средиземноморски и източни изследвания“, НБУ, т. 2. НБУ, С., 222–231. ■ 2006а: Цветът в Петокнижието. Издателство на СУ „Св. Климент Охридски“, С. ■ 2006б: Корени. Семиотика на цвета. ИК „Велес“, С. ■ 2010: Светлината в Стария завет. ИК „Кибее“, С. ■ 2014: Червените когове в Стария завет. ИК „Кибее“, С. ■ Бенър 2009: J. Benner. Ancient Hebrew Dictionary. Virtualbookworm.com Publishing Inc., P.O. Box 9949, College Station, TX 77845, US. Дамянова, Е. 2013: Силоамски нагпис (8 век пр.Хр.) Достъпно на: <http://edamjanova.wordpress.com/2013/03/31> Посетено: 18.03.2014. ■ Деридга 1998: J. Derrida. Monolingualism of the Other; or, The Prosthesis of Origin, Stanford University Press, Stanford. Originally published in French in 1996 under the title Le monolinguisme de l'autre: ou la prothèse d'origine, 1996 by Editions Galilee. ■ Дроснин, М. 2005: Библейският код. ИК „Пергамент“,

С. Превог от М. Drosnin. The Bible Code. Touchstone, 1997. Йосиф Флавиу: Flavius Josephus (37-101). Jewish War, Book II; Antiquities of the Jews, Book XIX глава 6, §3. William Whiston, Translator [1737]. Достъпно на: <http://sacred-texts.com/jud/josephus/#woj> Посетено на март 2014. ■ Лемер (1994): Lemaire, A. "House of David" Restored in Moabite Inscription. A new restoration of a famous inscription reveals another mention of the "House of David" in the ninth century B.C.E: Biblical Archeology Society, May/June 1994. http://www.cojs.org/pdf/house_of_david.pdf ■ Оландер, М. 2002: Езиците на рая. МИК, С. Превог от М. Olander, Les Langues du Paradis, Aryens et Sèmites: un couple providentiel. Editions du Seuil, 1989. ■ Стронг, 1996: Strong's Exhaustive Concordance with Hebrew and Greek Lexicon. Thomas Nelson Publishers. Nashville • Atlanta • London • Vancouver1, 1996. e-версия: <http://www.eliyah.com/lexicon.html>

HEBREW The Magnificent Creation

Text: Prof. Moni Almaleh

The revival of Hebrew as a spoken language is a unique case in the cultural and linguistic history of the world. The process began in the nineteenth century with the emergence and development of Zionism. By the middle of the twentieth century the Old Testament and the Talmud (Jerusalem Talmud written in Hebrew, Babylonian Talmud in Aramaic) were the main repositories from which new meanings were derived. The period after 1948 was marked by the foundation of the State of Israel, and also by the findings of Qumran (Hebrew, Aramaic, and Samaritan) and the Nag Hammadi texts in Egypt (Aramaic). The Qumran manuscripts changed the attitude of the world to the text of the Old Testament – what we read today as the text of the Old Testament was read and transcribed 250 years before the Common Era. The oldest copy of the Old Testament before the Qumran manuscripts were discovered dated from the eighth century.

Artifacts from ancient times are very important

because they reveal the history of Hebrew and the alphabets, and also contribute to the decoding of biblical data as real historical facts and support Jewish history with archaeological evidence.

Some of the most valuable archeological monuments include the Siloam inscription from the eighth century before the Common Era, the time of king Hezekiah, which is in Hebrew and provides valuable information about the alphabet used in Jerusalem in the eighth century before the Common Era – e.g. the Protosemitic alphabet; the inscription from Tel Dan, discovered during excavations in Jerusalem, is in Aramaic, and it dates from the middle of the ninth century. It describes the dramatic events which took place when king Azael conquered Tel Dan and killed in battle the kings of the two Jewish kingdoms of Judah and Israel; "the silver scrolls" are two small amulets from 600 before the Common Era, which are particularly valuable because they contain the oldest quotes from the Old Testament ever found in which we read the Tetragrammaton, the name of God.

Hebrew is a language that reflects not so much the domestic and social needs of the ethnic group but the sacred facts of the relationship, Man-God' and, God-man'. Its sacral functions make it uncomfortable for daily use and that is why the lexical composition of the Old Testament is not the same as in the spoken language.

Hebrew in the Diaspora is inconvenient for everyday usage, so in the new era the Jews started using the language of the local population or invented unique mixtures: thus the language called Yiddish appeared in which words with Hebrew roots have German prefixes or suffixes and vice versa, the roots of some words may be German with Hebrew prefixes and suffixes added to them. Ladino, on the other hand, is Spanish preserved as it was by the end of the fifteenth century when the Jews were expelled from Spain. Hebrew was preserved only for synagogue usage.

Language is the dress of thought; it embodies the spiritual power of the nation. The sacred simplicity of Hebrew is filled with amazing mathematics and beauty. ■